

Křížák vířivý – evropský pavouk roku 2016

V tradiční anketě zaměřené na popularizaci různých druhů živočichů vybralo 78 arachnologů z 26 evropských zemí tentokrát za pavouka roku 2016 křížáka vířivého (*Cyclosa conica*). Čeleď křížákovití (Araneidae) čítá 3 100 dosud popsáných druhů, z nichž 131 známe i z Evropy. Rod *Cyclosa* je ve střední Evropě zastoupen dvěma druhy.

Délka těla samic křížáka vířivého (obr. 2) se pohybuje v rozmezí 4,5–8 mm, samci jsou téměř dvakrát menší (3–4,5 mm). Hlavohrud' je tmavohnědá až černá, hlavovou část odděluje od hrudní hluboká rýha. Nohy mají tmavohnědé s černými kroužky. Hřbet zadečku bývá tmavě červeno-hnědý až černý, často s bílou kresbou, boky převážně bělavé, břicho tmavohnědé se dvěma bílými podélnými skvrnami. V detailech se však zbarvení zadečku dosti liší. Zadeček je zakončený kuželovitým hrbolkem variabilní velikosti a zaoblení (viz obr. 2), u samce obvykle menších rozměrů než u samice. Na tento tvar upozorňuje i latinské druhové jméno.

Křížák vířivý patří mezi holarktické druhy vyskytující se v celé Evropě, v mírném pásu Asie a v Severní Americe. U nás ho najdeme hojně v nížinách a ve středních polohách, na horách vzácněji. Jeho oblíbeným biotopem jsou světliny a okraje jehličnatých lesů (obr. 1), kde místy bývá velice hojný. Výjimečně žije i na suchých loukách. V České republice není zařazen mezi ohrožené druhy.

Pravidelnou kruhovou lapací síť křížáka vířivého tvoří průměrně 40 paprsků a hustě vlnitá lepivá spirála. Pavouk ji obvykle staví na spodních větvích ve výšce

okolo 1,5 m nad zemí. Na síť umísťuje vertikální, přes střed vedoucí dlouhý hustý pás hedvábných vláken nazývaný stabilimentum. Do tohoto pásu navíc zapřádá opad nebo zbytky kořisti. Sám pak číhá „hlavou dolů“ uprostřed stabilimenta (viz obr. 4). Díky zbarvení a tvaru těla připomínajícímu zapředené zbytky je na síti velice nenápadný. Při vyrušení dokáže síť rozkmitat tak, že jeho drobné tělo predátor stěží lokalizuje. Toto chování dalo pavoukovi jeho české druhové jméno.

Obě pohlaví se vyskytují jako dospělci od jara do podzimu. Samice klade vajíčka uprostřed léta na větvičku poblíž sítě a obalí je zářivě žlutými vlákny z tubuliformních žláz.

Druhým naším zástupcem rodu *Cyclosa* je křížák trojlaločný (*C. oculata*, viz obr. 3). Dorůstá menší velikosti než křížák vířivý, od něhož se nápadně liší tvarem zadečku – před koncem se rozšiřuje do tří krátkých kuželovitých hrbolků, a k tomu nese pár kuželovitých hrbolků (patrných především u samců) i v přední části. Křížák trojlaločný je u nás vzácný ohrožený druh žijící na vřesovištích, písčinách a jiných xerothermních biotopech. Vzácně byl nalezen i na vlhčích loukách a v prosvětlených listnatých lesích. Síť se

1 Biotopem pavouka roku 2016 – křížáka vířivého (*Cyclosa conica*) – bývá okraj jehličnatého lesa. Foto O. Machač

2 Samice křížáka vířivého. Zadeček je u tohoto druhu dozadu protažen jedním velkým hrbolkem. Foto P. Krásenský

3 Samice křížáka trojlaločného (*C. oculata*) – tento druh má zadeček protažen dozadu třemi menšími hrbolky. Foto P. Krásenský

4 Samice k. vířivého na síti uprostřed stabilimenta se zapředenými zbytky kořisti nebo opadu z okolních rostlin. Foto M. Dobránský

na rozdíl od k. vířivého staví na keřících nebo na bylinách těsně nad zemí, samice zabudovává kokon do stabilimenta.

Díky hrbolkům na zadečku a u křížáka vířivého stabilimenta se zbytky kořisti nelze křížáky rodu *Cyclosa* mezi našimi pavouky zaměnit. Nálezy obou druhů doložené fotografiemi prosím pošlete na e-mailovou adresu autora článku uvedenou na str. XLVII kulové přílohy.

Článek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství (projekt MZE RO0414).